

Whistleblower – varsler på norsk

SPRÅKSPALTEN

RAIDA ØDEGAARD

Tidsskriftet

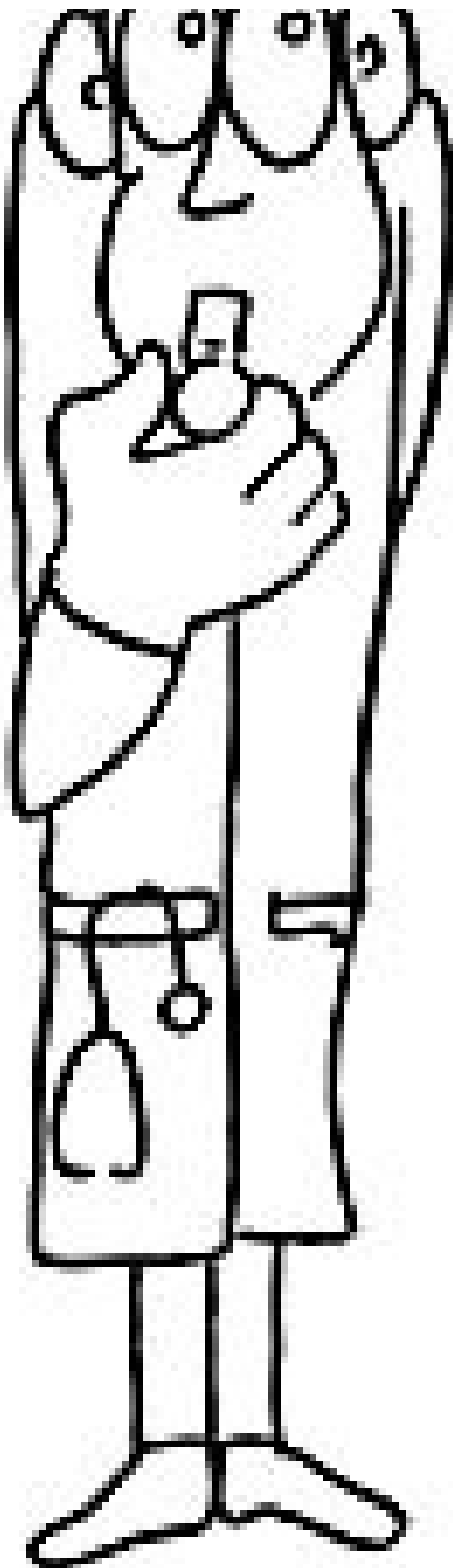
Whistleblower som betegnelse på en person som reagerer på kritikkverdige forhold, ofte på egen bekostning, er et ord som blir stadig mer brukt internasjonalt. Vi anbefaler ordet *varsler* på norsk.

I flere internasjonale saker om klanderverdige forhold i helsevesenet omtales personen som har slått alarm som *whistleblower*. I dette begrepet ligger det at noen "blåser i fløyten", gir lyd fra seg, for å påkalle oppmerksomhet. Dommeren i diverse idretter bruker fløyten for å tilkjenne spilleregler brytes. Amerikanerne synes å legge noe mer positivt i begrepet whistleblower enn engelskmenn. Det kan forklares ut fra historiske, politiske og kulturelle forhold. I England har det vært tradisjon å være mer autoritetstro.

På nederlandsk brukes ordet *klokkenluiden*. Det viser sammenhengen mellom å blåse i fløyte og ringe med klokker. En velkjent varslingsmåte er for eksempel det å ringe i kirkeklokker for å signalisere fare.

Hvordan har man forholdt seg til begrepet whistleblowing i våre naboland? Ved henvendelse til språkrådgiveren i Svenska Läkaresällskapet, Hans Nyman, viser det seg at man på svensk ikke har noe innarbeidet ord for dette fenomenet. Det finnes bare ett eksempel på bruk av direkteoversettelsen "visselblåsar", som altså ikke kan sies å ha slått an. Verbet "bratta" har vært brukt i pressen. Det defineres som å "slå alarm om at något olagligt pågår inom företag eller myndighet". Ordet er dannet etter en person som heter Bratt og som slo alarm angående forhold ved våpenprodusenten Bofors. Substantivet "en brattare" finnes også. Disse ordene er ikke særlig godt kjent på svensk. Et uttrykk som nok er mer brukt er "Lex Sara" etter sykepleieren Sara Wägnerth som i 1997 slo alarm om vanskjøtsel ved et sykehjem.

FORRE 99

Språkrådgiveren i Ugeskrift for Læger, Asta Høy, er ikke kjent med noen dansk anvendelse av det engelske whistleblowing eller med noe dansk avløserord. Hun foreslår å bruke ordet "vagthund" for en som "råber vagt i gevær". På dansk kan man fint bruke dette ordet for en som gjør oppmerksom på et problem eller påpeker noe som ikke er som det skal være.

Parallellen på norsk er "vaktbikkje". Forbrukerombudet er blitt omtalt som forbrukernes vaktbikkje.

Hvilke ord kan vi ellers bruke for *whistleblower* på norsk? I Cappelens Store engelsk-norsk ordbok (1996) finner vi kun oppslagsordet: *whistle-blower (slang)* angiver, tyster. Forklaringsordene er negativt ladede ord, veien til sladrehanke er ikke lang. Uttrykk som å melde eller rapportere har noe av den samme bitonen, melde til politiet, rapportere til sjefen. Noe av intensjonen i den pågående debatt er imidlertid å vektlegge hvor viktig det er at noen påtar seg å alarmere om uforsvarlighet. Et norsk avløserord bør derfor ikke få et negativt meningsinnhold. Verbene advare, rope varsku eller bare å varsku tar vare på dette aspektet, likeledes å varsle. Å varsle er allerede knyttet til uttrykk som å varsle brann, ulykke – viktige og maktpåliggende handlinger. Å varsle om malpraksis i videste forstand er nyttig og viktig. *Varsling* kan være et godt avløserord for whistleblowing. Hva kaller vi en person som retter søkelyset på uredelighet og kritikkverdige forhold, som gjør anskrik og slår alarm, som påtar seg en slik etisk forpliktelse? Vi foreslår å kalle vedkommende *en varsler*. Dette ordet er ikke beheftet med negative assosiasjoner, men er mer nøytralt. Ordet fyller kriteriene for gode nyord. Substantivet er laget etter et kjent mønster: å fiske – en fisker, bøyningen gir seg selv, og det er ingen problemer med rettskrivning eller uttale.

Vi fastholder derfor vårt valg *varsling* og *varsler*, og disse ordene er brukt i flere artikler om whistleblowing i dette nummer av Tidsskriftet. Vi imøteser gjerne synspunkter og andre forslag.

Publisert: 30. januar 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2023. Lastet ned fra tidsskriftet.no 5. februar 2023.